

Pelastakaa Lasten lausunto sosiaali- ja terveystieteiden hallituksen esityksestä 149/2025 vp lastensuojelulain muuttamiseksi

1. Yleiset huomiot esityksestä

Pelastakaa Lapset pitää tärkeänä, että lastensuojelulainsäädännön uudistaminen on käynnistetty ja että esityksessä pyritään vahvistamaan lapsen oikeutta erityiseen suojeluun sijaishuollon aikana. On myönteistä, että esityksessä pyritään selkiyttämään rajoitustoimenpiteiden edellytyksiä, vahvistetaan viranomaisyhteistyötä sekä pyritään turvaamaan sijaishuoltopaikastaan luvatta poistuneiden lasten tilanne.

Samalla Pelastakaa Lapset toteaa, että esitys koskee vain rajattua osaa lastensuojelun kokonaisuudesta. Vuonna 2024 lastensuojelun asiakkaina oli 46 200 lasta, joista 76% oli avohuollon asiakkaana ja 24% huostaanotettuna. Uudistuksen ensimmäinen vaihe kohdistuu siten vain pieneen osaan lastensuojelun asiakkaista. Lainsäädännön kokonaisuudistuksen tulee välttämättä jatkua saumattomasti, jotta rakenteelliset ongelmat, erityisesti avohuollon palvelujen osalta, voidaan ratkaista.

2. Avohuollon rakenteellinen kysymys

Lastensuojelun palvelurakenteen tulee ensisijaisesti tukea lapsen mahdollisuutta kasvaa omassa kodissaan ja saada riittäviä, vaikuttavia ja tarpeen mukaisia tukitoimia kotiin. Nykytilanteessa avohuollon tukitoimien saatavuus vaihtelee merkittävästi hyvinvointialueittain, ja taloudelliset seikat vaikuttavat päätöksentekoon.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän päätösvalta ei käytännössä aina toteudu, jos palvelujen myöntäminen on sidottu erillisiin taloudellisiin ohjausprosesseihin. Jokaisella lapsella tulee olla oikeus oikea-aikaisiin ja riittäviin palveluihin huolimatta siitä, minkä hyvinvointialueen alueella hän asuu. Pelastakaa Lapset nostaa esiin kysymyksen siitä, miten sosiaalityöntekijän tosiasiallinen päätösvalta varmistetaan sekä miten avohuollon palvelujen yhdenvertaisuus valtakunnallisesti varmistetaan.

Ilman avohuollon vahvistamista riskinä on, että sijaishuollosta muodostuu viimesijaisen turvan sijaan ensisijainen keino tilanteissa, joissa varhaisempi tuki olisi ollut mahdollinen.

3. Rajoitustoimenpiteet ja kasvatuksellinen rajaaminen

Pelastakaa Lapset pitää myönteisenä, että esityksessä selkiytetään kasvatuksellisen rajaamisen ja rajoitustoimenpiteiden välistä eroa sekä mahdollistetaan lapsen yhteyden-

pidon rajoittaminen henkilöihin, joita ei kyetä yksilöimään ja mahdollistetaan erityisen huolenpidon jakson toteuttaminen lapsen olemassa olevassa sijaishuoltoyksikössä.

Kasvatuksellinen rajaaminen on kohdennettu koskemaan kaikkia kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia huolimatta sijoitusmuodosta (4b §) ja erikseen esitetty sääntelyä sijais- huollon laitosten sijaishuoltoon liittyen. Kasvatuksellisen rajaamisen ja rajoituspäätöstä edellyttävän toimenpiteen välinen raja jää kuitenkin edelleen osin tulkinnanvaraiseksi, esimerkiksi perhehoidon kasvatuksellisen rajaamisen tilanteessa, joka voi edetä rajoitustoimenpidettä vaativaan tilanteeseen. Tämä voi johtaa lapsen oikeuksia rikkoviin toimintatapoihin.

Esityksessä esitetään edellytettävän koulutusta ja vahva toimeenpanon tukea perhehoitajille sekä laitoshenkilöstölle. Esitys ei kuitenkaan ota kantaa siihen, kuka määrittää kansallisesti riittävän koulutuksen tason kaikille Suomessa toimiville perhehoitajille ja laitoshenkilöstölle sekä siihen kuka koulutuksen järjestämisestä vastaa.

Pelastakaa Lapset nostaa esiin tarpeen perhehoidon kasvatuksellisen rajoittamisen valvonnasta ja esittää että lapsen oikeusturvan varmistamiseksi perhehoidossa toteuttavaa kasvatuksellista rajaamista tulisi seurata ja ohjata sosiaalityön keinoin ja määritellä tämä tapa säännösten avulla.

Avohuollon sijoituksessa toteutettavien rajoitusten oikeudellinen asema edellyttää selkeyttämistä, koska lapsen asema eroaa huostaanotetusta lapsesta.

Rajoittamistoimenpiteisiin liittyvään voimankäyttöön (65§) tulee liittää selkeä koulutus- ja osaamisvaade vastaavasti kuin muilla viranomaisilla. Lisäksi tulee täsmentää, mitä välttämättömillä voimakeinoilla käytännössä tarkoitetaan.

4. Luvattomat poissaolot (hatkatilanteet)

Pelastakaa Lapset katsoo, että on tärkeää, että esityksessä pyritään selkiyttämään toimivaltaa ja viranomaisyhteistyötä hatkatilanteissa (69 §). Luvattomasti poissaolevat lapset ovat tosiasiallisesti kadonneita lapsia, jotka ovat kohonneessa riskissä altistua väkivallalle, hyväksikäytölle, päihteille ja rikollisuudelle. Pelkkä kiinnioton mahdollistaminen ilman velvoitetta kuntouttavaan työskentelyyn ei kuitenkaan ole riittävä. Lakiin tulisi liittää velvoite, että lapsen palauttamisen yhteydessä käynnistyy myös kuntouttava ja tilanteen juurisyihin puuttuva työskentely.

Edellä mainittu voimankäytön koulutusvaatimus tulee koskea myös lapsen kiinnipitämistä ja voimankäyttöä laitoksen ulkopuolella koskevia tilanteita lapsen ollessa luvatta poissa sijaishuoltopaikasta (68 a §). Lisäksi tulee täsmentää, mitä välttämättömillä voimakeinoilla käytännössä tarkoitetaan.

6. Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetut yksiköt

Pelastakaa Lapset toteaa, että lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetut yksiköt ovat tarpeellinen kehittämissuunta (16b §). Kokemus kuitenkin osoittaa, että YTA-sopimukseen perustuva ohjaus ei yksin riitä turvaamaan palvelujen toteutumista ja riskinä on alueellinen epätasa-arvo lasten palveluissa. Jotta varmistetaan lasten valtakunnallinen yhdenvertaisuus, sääntelyn tulisi olla velvoittavampaa.

7. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuut

Esityksessä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuuta lisätään. Pelastakaa Lapset katsoo, että on arvioitava, ovatko vastuut kohtuullisia suhteessa käytettävissä oleviin resursseihin. Lainsäädännöllä ei tule lisätä yksittäisen viranhaltijan vastuuta ilman, että samanaikaisesti turvataan riittävä henkilöstömitoitus, osaaminen, työn tuki ja valvonnallinen selkeys. Lastensuojelu on erityisosaamista vaativa asiantuntijatehtävä. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän päätösvalta ei käytännössä aina toteudu, jos palvelujen myöntäminen on sidottu erillisiin taloudellisiin ohjausprosesseihin. Pelastakaa Lapset nostaa esiin kysymyksen siitä, miten sosiaalityöntekijän tosiasiallinen päätösvalta varmistetaan sekä miten sijaishuollon palvelujen yhdenvertaisuus valtakunnallisesti varmistetaan.

8. Lapsen oikeus saada tietoa

Pelastakaa Lapset toteaa, että esityksestä jää puuttumaan täsmällinen velvoite siitä, miten eri toimijat velvoitetaan kertomaan lapselle häntä koskevista päätöksistä ja toimenpiteistä lapselle ymmärrettävässä ja saavutettavassa muodossa. Lakiin tulisi sisällyttää selkeä velvoite lapsen informointiin ja ymmärryksen varmistamiseen lapsiystävällisillä tavoilla.

9. Yhteenveto

Hallituksen esitys sisältää kannatettavia ja tarpeellisia elementtejä erityisesti sijaishuollon toimivaltuuksien selkeyttämisessä, hatkatilanteisiin puuttumisessa sekä viranomaisyhteistyön vahvistamisessa. On tärkeää, että lapsen oikeutta erityiseen suojeluun sijaishuollon aikana vahvistetaan ja että vakavasti oireilevien lasten tilanteisiin voidaan puuttua nykyistä johdonmukaisemmin.

Pelastakaa Lapset nostaa esiin tarpeen kasvatuksellisen rajoittamisen valvonnasta, seurannasta ja ohjausesta sosiaalityön keinoin, ja sen säätämisestä laintasolla. Lisäksi lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuiden ja resurssien välinen tasapaino tulee turvata lainsäädännössä sekä lapsen oikeus saada ymmärrettävää tietoa häntä koskevista päätöksistä tulee varmistaa sääntelyllä.

Pelastakaa Lapset korostaa, että lastensuojelulainsäädännön uudistuksen tulee jatkua viivytyksettä toiseen vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe kohdistuu vain rajattuun osaan lastensuojelun kokonaisuudesta, eikä se ratkaise avohuollon rakenteellisia haasteita tai palvelujen alueellista eriarvoisuutta.

Uudistuksen kokonaisuutena tulee vahvistaa sekä lapsen oikeutta turvallisuuteen että hänen oikeuttaan pysyviin, kuntouttaviin ja yhdenvertaisiin palveluihin. Erityisesti edellä esitetyt tulee huomioida kuntouttavan suljetun laitospalvelun sääntelyssä (49 a–e §) Lainsäädännön tulee turvata lastensuojelun työntekijöille riittävät ja selkeät toimivaltuudet – mutta samalla varmistaa, että lapsen perusoikeudet, oikeusturva ja osallisuus toteutuvat kaikissa tilanteissa. Sääntelyn uudistuksessa ja erityisesti sen toimeenpanossa tulee huolellisesti varmistaa, että lapsen henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja yksityiselämän suojaan kohdistuvat rajoitukset täyttävät perustuslain edellyttämät täsmällisyyden, tarkkarajaisuuden ja suhteellisuuden vaatimukset. Lapsen oikeus erityiseen suojeluun ei voi toteutua ilman samanaikaista oikeusturvan ja perusoikeuksien vahvaa turvaamista.

Lisätietoja:

Maija Vihervirta, palvelujohtaja

maija.vihervirta@pelastakaalapset.fi

Aino Hynninen, kehittämisspäälikkö

aino.hynninen@pelastakaalapset.fi